

Kindral Johan Laidoner ja tema seotus Viljandiga

Johan Laidoner sündis 12. veebruaril (vkj 31. jaanuaril) 1884. aastal Viljandimaal Viiratsi valla Raba talus. Ta omandas hariduse Viiratsi vallakoolis 1892-1894, Viljandi linna algkoolis 1895-1897 ja Viljandi linnakoolis 1897-1900. Sõjalise hariduse sai Vilno (Vilnius) sõjakoolis 1902-1905 ja Nikolai Sõjaväeakadeemias Sankt Peterburis 1909-1912.

Johan Laidoner abiellus 30. oktoobril 1911. aastal Sankt Peterburis poolatar Maria Kruszewskaga (1888-1978). Sellest kooselust sündis poeg Michael (1913-1928).

Alates 1901. aastast teenis Laidoner tsaariarmees. Esimesest maailmasõjast võttis ta osa luureohvitserina tõustes Läänerinde staabi luureosakonna abiks alampolkovniku aukraadis. Lahingutes sai ta kahel korral haavata ning korra põrutada. Teda autasustati isikliku vapruste ja sõjaliste teenete eest mitmete aumärkidega, sealhulgas sõjalise vapruste kõrgeima autasu Georgi kuldmõõgaga.

Alates 1917. aasta detsembrist kuni veebruari lõpuni 1918 oli Johan Laidoner Esimese Eesti Diviisi ülemaks. Ta ülendati aprillis 1918 Eesti Ajutise Valitsuse poolt polkovnikuks. Üpris Vabadussõja alguses, 23. detsembril 1918 määrati ta Eesti Sõjavägede Ülemjuhatajaks, millisel kohal oli Laidoner kuni sõja võiduka lõpuni. Ta vabastati ametist ligi kaks kuud pärast Tartu rahulepingu sõlmimist 26. märtsil 1920. Juba jaanuaris 1919 oli ta ülendatud kindralmajoriks ja märtsis 1920 kindralleitnandiks. Vabariigi Valitsuse otsusega annetati Laidonerile Vabaduse Risti I liigi 1. järk, 3 000 000 marka ja Viimsi mõis Tallinna lähedal, kus praegu asub Eesti Sõjamuuseum.

Johan Laidoner oli järgnevatel aastatel I, II ja III Riigikogu liige ning Rahvasteliidus Eesti esindajaks. Seoses kommunistide riigipöördekatsega määrati Laidoner 1. detsembril 1924. aastal teist korda Sõjavägede Ülemjuhatajaks, milliselt kohalt vabastati ta jaanuaris 1925. Vabariigi Valitsuse otsusega omistati talle Vabaduse Risti III liigi 1. järk just mässu eduka mahasurumise eest.

Kolmandat korda nimetati Johan Laidoner Sõjavägede Ülemjuhatajaks 12. märtsil 1934, millisel kohal oli kuni 22. juunini 1940, mil Nõukogude okupatsioonivõimude nõudel ta ametist vabastati. Veebruaris 1939 ülendati Johan Laidoner kindraliks. Aastatel 1938-1940 oli ka Riiginõukogu liige.

Johan Laidoner valiti Tartu Ülikooli audoktoriks 1928. aastal, Tallinna Tehnikaülikooli audoktoriks 1938. aastal ning Eesti Teaduste Akadeemia auliikmeks 1940. aastal. Ta kuulus korporatsiooni Sakala, hiljem oli korporatsiooni Leola auvilistlane. Samuti oli Laidoner Eesti Olümpiakomitee esimees, Noorte Kotkaste peavanem, Vabaduse Risti Vendade Ühenduse Keskjuhatuse esimees jne.

Koos abikaasaga viidi Johan Laidoner 19. juulil 1940 nõukogude julgeolekuorganite poolt Venemaale, kus peeti kinni mitmetes vanglates. Kindral Johan Laidoner suri 13. märtsil 1953. aastal Venemaal Vladimiri vanglas. Ta maeti Vladimiri Linnakalmistule, kuid hoolimata korduvatest otsimistest ei ole tema hauda senini õnnestunud leida.

Viljandi Linnavolikogu valis 1934. aasta veebruaris Johan Laidoneri Viljandi linna esimeseks aukodanikuks ning nimetas senise turuplats ümber Kindral Laidoneri platsiks, mis Nõukogude okupatsiooniaastatel kandis hoopis teist nime, kuid 1989. aastal ennistati.

Märkimist väärib Viljandis Järve tänav 5 asuv maja, mis oli aastatel 1894-1900 ka Johan Laidoneri koduks. Ka Viljandi Muuseumis asus 1937-1940 "Kindral Laidoneri nimeline mälestusesemete kogu", mis aga nõukogude okupatsiooni ajal suures osas hävitati.

Kindrali sünnikohas, endise Raba elumaja asemel avati 23. mail 1937. aastal monument, mis kommunistlike tegelaste poolt purustati 1940. aasta septembris. Viljandimaa Muinsuskaitse Ühenduse poolt taastati ja taasavati sammas koos väljaku ja puistega 9. septembril 1990. aastal.

Lisaks on kindral Laidoneri nime Eestis jäädvustatud veel mitmel muul moel. Näiteks valis Viljandi Vallavolikogu 1937. aastal Johan Laidoneri valla aukodanikuks. Rakveres oli aastatel 1934-1940 üks puistik nimega Kindral Laidoneri park ja Pärnus 1936-1940 Vee tänav Johan Laidoneri nimeline, samuti kandis Tõrva linnas üks tänav Kindral Laidoneri puistee nime. Haapsalus asus aga aastatel 1921-1940 Kindral Laidoneri nimeline sanatoorium. Nagu juba eelpool mainitud, on endises Viimsi mõisas praegu Johan Laidoneri nime kandev riiklik sõjamuuseum.

Kindral Laidoneri kohta on aastatel 1934-2008 ilmunud ka seitse raamatut, millest üks on venekeelne, lisaks arvukaid kirjutisi mitmesugustes muudes väljaannetes.

Jaak Pihlak,
Viljandi Muuseumi direktor